

Jolanta Załęczny

O nowościach w działaniach edukacyjnych Muzeum Niepodległości

Niepodległość i Pamięć 19/1-4 (37-40), 213-219

2012

Artykuł został opracowany do udostępnienia w internecie przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Patrząc na plakaty w kontekście tekstów powstałych w czasie wojny polsko-rosyjskiej (prasa, wiersz Oppmana, druk ulotny o Płocku), można zauważyć, że propaganda polska niezależnie od formy przekazu przedstawiała te same treści.

W polskich plakatach wrogowi przypisywano najgorsze cechy: okrucieństwo, despotyzm, brak szacunku dla wiary katolickiej, związki z diabłem. Bolszewika wyobrażano jako Azjatę, barbarzyńcę, kogoś gorszego od Euro-

pejczyka, niekiedy utożsamiano go z Żydem. A nowy system bolszewicki, według polskiej propagandy, nie gwarantował lepszego życia robotnikowi i chłopu. Rosję bolszewicką pokazywano jako kraj, w którym panuje głód i bieda, a posłuszeństwo społeczeństwa jest utrzymywane za pomocą nahażki i pistoletu.

Sylwia Szczotka

O nowościach w działaniach edukacyjnych Muzeum Niepodległości

Działania edukacyjne podejmowane przez Muzeum Niepodległości były prezentowane na łamach „Niepodległości i Pamięci” w roku ubiegłym¹. W ostatnim czasie znacznie została poszerzona oferta lekcji muzealnych, do programu trafiły też nowe projekty edukacyjne. Z uwagi na ich niezaprzeczalne walory warto opisać szerzej niektóre z podejmowanych działań.

Wielu rodziców oraz pedagogów zastanawia się od dłuższego czasu, jak oderwać dziecko od telewizora czy komputera? Jak – w trosce o rozwój jego zainteresowań – zapewnić mu ciekawy sposób spędzenia wolnego czasu? Szukającym odpowiedzi na te pytania przychodzą z pomocą pracownicy Muzeum i proponują udział w spotkaniach w ramach cyklu „Rodzinna Niedziela w Muzeum Niepodległości”. Pomyślną autorką oraz realizatorem projektu jest autorka niniejszego opracowania

– pracownik Muzeum, długoletni nauczyciel historii i języka polskiego na różnych szczeblach nauczania. Celem projektu jest popularyzowanie wiedzy historycznej wśród dzieci i rozwijanie ich zainteresowań, ale także pokazanie rodzicom, jak spędzać z dzieckiem czas w sposób twórczy, jak zaspokajać naturalną ciekawość dziecka. Patronat nad projektem sprawują: Radio Bajka i portal www.czasdzieci.pl. Partnerami są Urzędy Dzielnic: Śródmieście, Żoliborz i Ursus.

Oferta adresowana jest do rodzin z dziećmi w wieku przedszkolnym i wczesnoszkolnym. Spotkania zainaugurowane w lutym odbywają się w trzecią niedzielę miesiąca. W ciągu 5 miesięcy w zajęciach wzięło udział łącznie 600 osób.

W ramach projektu zaplanowano tematyczne spotkania mające na celu przekazywanie wiedzy historycznej w sposób atrakcyjny oraz angażowanie całych rodzin. I cel został chyba osiągnięty.

¹ J. Załączny, *Oferta edukacyjna Muzeum Niepodległości*, „Niepodległość i Pamięć” 2011, Nr 33, s. 225-233.

W ramach pierwszego spotkania uczestnicy rozwiązywali zestawy zadań związane z eksponatami prezentowanymi na wystawach: *Polonia Restituta. O niepodległość i granice, Pamięć o wojnie i Święta państwowe w plakacie ze zbiorów Muzeum Niepodległości*. Dzieci uzupełniały rysunki, wspólnie z rodzicami szukały odpowiedzi na pytania. Celem zajęć było zachęcenie najmłodszych do odwiedzania muzeów, oswojenie z ekspozycjami, pokazanie historii z innej strony.

Z ogromnym zainteresowaniem spotkała się prelekcja poświęcona zwierzacom – maskotkom różnych formacji wojskowych. Dzieci miały okazję „zaprzyjaźnić” się z niedźwiedzicą Bašką Murmańską, prześledzić szlak bojowy misia Wojtka, dowiedzieć się, dlaczego Wojtek nie lubił niedźwiedzia Michała i małpki Kasi, poznać srokę Ciotkę i kozę Dole-Niedole. Po prelekcji połączonej z prezentacją multimedialną odbyły się warsztaty plastyczne, podczas których można było wykonać zakładkę do książki lub wyklejanek z misiem Wojtkiem albo zilustrować spotkanie Baški z Józefem Piłsudskim.

Istotnym elementem projektu jest propagowanie wśród dzieci treści patriotycznych, uczenie szacunku do symboli narodowych oraz poczucia dumy z dokonań przodków. Spotkanie poświęcone symbolom było okazją do poznania wydarzeń z przeszłości Polski, którym niezmiennie towarzyszył biały orzeł. W ramach zajęć plastycznych dziecięce zespoły pod okiem dorosłych kapitanów z zacięciem rywalizowały w wyklejaniu orłów z papieru. Nakreślony na czerwonym tle kontur orła pracowicie wypełniły wycinanymi i wrywanymi białymi piórami. Efekt był wspaniały, a dzieci z dumą prezen-

towały efekty pracy. Zresztą nie tylko one... Spotkanie dostarczyło wiedzy na temat polskiego godła, było okazją do uczenia najmłodszych szacunku do symboli narodowych oraz poczucia dumy.

Miały też dzieci swoją wersję „Nocy Muzeów”. Właściwie było to sobotnie popołudnie, ale uczestnicy mogli posmakować tej niecodziennej atmosfery. To także była okazja do kształtowania postaw patriotycznych, bowiem dzieci – wspierane przez rodziców – zastanawiały się nad odpowiedzią na pytanie: *O czym powinno pamiętać każde polskie dziecko?* Tłem rozważań był tekst wiersza Władysława Bełzy *Katechizm polskiego dziecka* oraz specjalnie przygotowana prezentacja i eksponaty na wystawie *Z Orłem białym przez wieki*. Podczas zajęć plastycznych powstało wspaniałe drzewo, w jego korzeniach znalazły się cytaty z wiersza, zaś koronę tworzyły liście z imionami wszystkich uczestników zajęć. W ten sposób powstała dziecięca wizja patriotyzmu. Warto zaznaczyć, że dzieci pracowały niemal samodzielnie, bo większość rodziców w tym czasie oglądała przygotowany dla nich film.

Ostatnie, czerwcowe zajęcia miały charakter podsumowania. Dzieci przypominały sobie wiadomości zdobyte podczas wcześniejszych spotkań, uczyły się wierszyków i brały udział w zajęciach ruchowych. Wszyscy uczestnicy otrzymali niespodzianki (gadżety przekazane przez Urzędy Dzielnic: Śródmieście, Żoliborz i Ursus), dla dzieci wielokrotnie biorących udział w spotkaniach przygotowane zostały upominki. Okazało się, że najbardziej ambitni byli obecni na wszystkich zajęciach!

Po pięciu miesiącach można zdecydowanie stwierdzić, że wspólne

działania konsolidowały rodziny, dzieci mobilizowały rodziców, a rodzice wspólnie bawili się wspólnie ze swoimi pociechami. Okazało się, że muzeum wcale nie musi być nudne, a nauka może być połączona z interesującą i kształcącą zabawą. Forma zaproponowana przez Muzeum okazała się dobrym pomysłem na spędzenie wolnego czasu, do tego nieobciążającym budżetu domowego, bo udział w zajęciach jest bezpłatny.

Dzieci sporo zapamiętały z kolejnych zajęć, co dowodzi, że przyjęta koncepcja uczenia poprzez aktywny udział spełniła swoje zadanie. Potwierdziła się więc prawdziwość sentencji Konfucjusza: *Opowiedz mi to, a zapomnę, pokaż mi to, a będę pamiętał, zaangażuj mnie, a wówczas zrozumieć*. Aktywny udział w spotkaniach świadczy o dużym zaangażowaniu, pozostaje więc mieć nadzieję, że mali uczestnicy zrozumieли przekazywane treści i na długo zapadną one w ich pamięć.

Każdy właściwie przeprowadzony projekt powinien zawierać element ewaluacji. W tym celu przygotowana została ankieta dla rodziców, która pozwoliła na zorientowanie się w odbiorze muzealnej propozycji oraz uzyskanie informacji zwrotnych niezbędnych do modyfikowania cyklu pod kątem oczekiwań odbiorcy.

Pierwsze pytanie dotyczyło źródła informacji o muzealnym cyklu. 18% ankietowanych rodzin dowiedziało się o spotkaniach ze strony internetowej Muzeum, 54% odnalazło informację na portalach: www.miaastodzieci.pl, www.warszawadzieciom.pl, www.wolna.sobota.pl, www.kulturalnawarszawa.pl, www.czasdzieci.pl. Kolejnych 20% dowiedziało się od znajomych, 5% z drukowanego programu MN. Najskuteczniejsze okazały się więc portale

internetowe, które – w ramach współpracy – zechciały zamieścić naszą ofertę.

Przy organizacji spotkań niezwykle ważny jest dobór tematyki, jest to szczególnie istotne w kontaktach z najmłodszymi. Ankietowani rodzice wysoko ocenili trafność doboru tematyki. Aż 61,5% uznało, że tematyka dobrana jest świetnie, 28% wystawiło ocenę bardzo dobrą, 5% nie potrafiło ocenić.

Równie wysoko oceniono sposób prowadzenia zajęć, ocenę dobrą zaznaczono w 5% ankiet, bardzo dobrą w 30,5%, szkolną szóstkę wystawiły aż 61,5% ankietowanych.

Cieszy fakt, że aż 92% rodzin stwierdziło, że oferowany przez Muzeum program spotkań w ramach cyklu „Rodzinna Niedziela” spełnia ich oczekiwania.

Uczestnikom spotkań spodobała się tematyka i przystępna forma prowadzenia zajęć łącząca zabawę z nauką. Chwalili ciekawy dobór zadań plastycznych, dobre przygotowanie osoby prowadzącej i umiejętność nawiązania kontaktu z dziećmi. Podkreślali, że atmosfera panująca podczas spotkań daje dzieciom dużą swobodę. Wiele osób wskazało na walor wspólnej pracy dzieci i rodziców. Zdaniem ankietowanych zaletą spotkań jest bezpłatny wstęp. Spośród ankietowanych 90% zadeklarowało chęć udziału w kolejnych spotkaniach.

Budujący jest fakt, że aż 95% ankietowanych stwierdziło, że poleci zajęcia swoim znajomym. Rodzice zapytani o to, co zmieniliby w koncepcji spotkań odpowiadali, że najlepiej „nic dodać, nic ująć”. Uczestnicy zajęć wypisali też sugestie dotyczące kolejnych zajęć. Padły stwierdzenia: „więcej i częściej”, „czekamy na kolejne zajęcia”, „jesteśmy pełni podziwu”, ale też konstruktywne

uwagi np. o ograniczeniu liczebności grup czy podziale na grupy wiekowe.

Organizatorów niezwykle ucieszyły uzyskane od ankietowanych opinie. Łatwo zauważyć, że muzealna propozycja spotkała się z pozytywnym przyjęciem i zyskała aprobatę rodziców i sympatię dzieci. Wysokie oceny za dobór tematów i sposób prowadzenia zajęć są najlepszą nagrodą dla organizatorów. Ważna jest też deklaracja udziału w następnych spotkaniach i chęć polecenia ich innym.

Uzyskane z ankiet informacje są niezwykle cenne, pozwolą organizatorom na takie modyfikowanie scenariuszy kolejnych „Rodzinnych Niedzieli”, aby cykl jeszcze lepiej spełniał swoją rolę edukacyjną i wychowawczą.

Projekt „Rodzinna Niedziela w Muzeum Niepodległości” wpisał się już w muzealną ofertę. Pozwala na pozyskanie nowego grona odbiorców, jest próbą dotarcia do najmłodszych i popularyzacji wśród nich edukacji patriotycznej, tak ważnej w procesie nauczania i wychowania. Muzeum jest więc sojusznikiem nie tylko rodziny, ale też instytucji oświatowych (szkół i przedszkoli).

Projekt był szeroko promowany, informacje o jego realizacji można znaleźć w Internecie: na stronie Muzeum, na portalach kierowanych do rodzin z dziećmi oraz na Facebooku. Na antenie Radia Plus wyemitowana została audycja promująca projekt (nagrana 27 lutego 2011 roku z udziałem koordynatora projektu). Wyniki ankiety posłużyły do przygotowania artykułu opublikowanego na łamach „Kroniki Mazowieckiej. Pisma Samorządu Województwa Mazowieckiego”².

² J. Załączny, *Rodzinnie w muzeum? To się sprawdza...*, „Kronika Mazowiecka” Nr 4/2012, s. 40-41.

Warto dodać, że projekt „Rodzinna Niedziela w Muzeum Niepodległości” został nominowany w konkursie portalu www.czasdzieci.pl „Słoneczniki 2012” dla organizatorów najlepiej przygotowanych wydarzeń dla dzieci.

O tym, że Muzeum jest otwarte na kontakty z najmłodszymi świadczy oferta zajęć dla przedszkolaków, które są realizowane także poza naszą placówką. Przykładem spotkanie w Przedszkolu Miejskim Nr 9 w Legionowie zorganizowane z inicjatywy nauczycielki Zofii Błaszczak. Dwie grupy przedszkolne obejrzały prezentację multimedialną ukazującą orły w przyrodzie oraz dzieje i metamorfozy godła naszego państwa. Drugą część stanowiły warsztaty plastyczne, podczas których dzieci – pracując w zespołach – wyklejały papierowymi piórkami orła na czerwonym tle. Godła wykonane przez przedszkolaków obu grup wyglądały imponująco, czego dowodem są zdjęcia zamieszczone na stronie internetowej Przedszkola: <http://www.pm9.legionowo.pl/index.php?cmd=aktualnosc&opt=pokaz&id=558>

Ważnym elementem działalności Muzeum Niepodległości jest współpraca z innymi placówkami muzealnymi. W sferze edukacji na plan pierwszy wysuwają się kontakty z Muzeum Powstania Warszawskiego. Dzięki temu bierzemy udział w międzymuzealnej grze „Raz dwa trzy warszawiakiem jesteś ty”. Kierowana jest ona do rodzin z dziećmi i jest propozycją na ciekawe spędzenie wakacji w Warszawie. Zasady są bardzo proste. Wystarczy bezpłatnie pobrać ze strony www.razdwatrywarszawiak.pl karty zadań dostosowane do poziomu wiekowego dziecka, wydrukować je, a potem ruszyć w podróż muzealnym

szlakiem. Wędrówkę ułatwia mapka dostępna również na wspomnianej stronie. Po wykonaniu zadań w każdym z muzeów dzieci otrzymują naklejkę konkursową. Dziewięć kart pracy z prawidłowo rozwiązanymi zadaniami oraz dziewięć nalepek upoważnia do otrzymania nagród, które zostaną wręczone uczestnikom gry na początku października.

Pierwsza edycja gry miała miejsce w ubiegłe wakacje, uczestniczyło w niej siedem warszawskich instytucji kultury: Zamek Królewski, Dom Spotkań z Historią, Muzeum Wojska Polskiego, Muzeum Woli, Muzeum Powstania Warszawskiego, Muzeum Historii Polski i Muzeum Niepodległości. Dla uczestników wytyczono trasę zatytułowaną „Od wolności do wolności – Warszawa 1918–1989”, a pytania dotyczyły historii Warszawy od momentu odzyskania niepodległości w 1918 roku do przemian ustrojowych w roku 1989. Grę rozpoczynała wizyta w Muzeum Niepodległości. Na jej potrzeby przygotowaliśmy garść ciekawostek dotyczących siedziby Muzeum, a zadania związane były z historią pałacu oraz wystawą *Polonia Restituta. O niepodległość i granice*. Poza odszukaniem na wystawie odpowiedzi na pytania, trzeba było jeszcze zredagować gazetę prezentującą wydarzenia końca 1918 roku. W tym celu należało z otrzymanego zestawu z nagłówkami artykułów wybrać te, które odnosiły się do wydarzeń 1918 roku i opracować jedną stronę. Od inwencji uczestnika zależała forma graficzna gazety.

W pierwszej edycji gry wzięło udział niemal 1000 osób, a za prawidłowe rozwiązanie wszystkich zadań nagrodzono 102 rodziny.

Obecnie projekt realizowany jest po raz kolejny. W tegoroczną edycję

gry zaangażowały się – obok Muzeum Niepodległości i oczywiście Muzeum Powstania Warszawskiego – Muzeum Historii Polski, Muzeum Sportu i Turystyki, Muzeum Wojska Polskiego, Muzeum Woli, Dom Spotkań z Historią, Zachęta Narodowa Galeria Sztuki oraz Fundacja Kronenberga Citi Handlowy. Dla uczestników przygotowano specjalne karty z zadaniami związanymi z eksponatami muzealnymi oraz ciekawymi miejscami w stolicy. Motywem wiodącym jest sportowa historia Warszawy. Każda placówka muzealna uczestnicząca w projekcie przygotowała własny zestaw zadań, które można rozwiązać po zapoznaniu się z eksponatami zgromadzonymi na wystawach. W Muzeum Niepodległości zwróciliśmy uwagę na sportowe zainteresowania Józefa Piłsudskiego, który uważał, że sprawny fizycznie młody człowiek będzie w przyszłości lepszym żołnierzem. Choć nie zawsze podzielał szczególnie piłkarskie pasje swoich podkomendnych, to lubił oglądać mecze, doceniał bowiem walory gry zespołowej. Z piłką nożną zetknął się w Anglii, gdzie trafił w 1901 roku po ucieczce z X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej. W trakcie pobytu w Londynie starał się dociec, skąd bierze się popularność tej dyscypliny. Dowcipnie zauważył bowiem, że Anglicy wciąż coś kopią. Po powrocie do kraju ze zdumieniem odnotował, iż także tu, nawet w najmniejszych miejscowościach bose dzieciaki z zapalem kopią piłkę. Chociaż Piłsudski nie uprawiał czynnie sportu, to chętnie gościł na spotkaniach piłkarskich. Kibicował warszawskiej Polonii, krakowskim drużynom (Cracovia i Wisła). Był gościem specjalnym na otwarciu stadionu w Wilnie w 1925 roku. Często fotografował się w gronie sportowców, w szczególności w otoczeniu piłkarzy.

Ponieważ Józef Piłsudski jest jedną z głównych postaci prezentowanych na wystawie *Polonia Restituta. O niepodległość i granicę*, pytania związane są z eksponatami z tej wystawy. Wystarczy uważnie obejrzeć fotografie, przeczytać podpisy, a potem uzupełnić kartę z zadaniami. Cieszy fakt, że gra spotyka się z dużym zainteresowaniem. W letnie dni Muzeum odwiedzają rodzice z dziećmi, szukają odpowiedzi na pytania, a przy okazji oglądają też inne wystawy.

Na czas ferii i wakacji Muzeum Niepodległości ma też inne propozycje. Od lat bierzemy udział w akcji „Lato w mieście” proponując zajęcia w ramach „Wakacji (lub ferii) w Muzeum”. Zabiegamy o to, by były to spotkania ciekawe i zapewniające dzieciom rozwój intelektualny. Podczas ferii zimowych w Pałacu Przebendowskich/Radziwiłłów zatytułowanych „Moda na patriotyzm” dzieci uczestniczyły w spotkaniach na temat: „Czy bycie patriotą to wyłącznie męskie zajęcie?” oraz „Czy w dobie sms-ów i e-maili pocztówka jest trendy?”. Zajęcia składały się z interesującej prelekcji połączonej z prezentacją multimedialną oraz warsztatów plastycznych. Zajęcia w ramach „Ferii w Muzeum” odbywały się także na terenie X Pawilonu Cytadeli Warszawskiej oraz w Muzeum Więzienia Pawiak. Dzieci mogły uczestniczyć w spotkaniach z cyklu „Ferie z Kresami” (organizowanymi przez Dział Instytut Kresowy), poznać tajniki X Pawilonu i dzień powszedni na Pawiaku.

W wakacje dla grup zorganizowanych przygotowano nową ofertę. Tym razem dzieci uczestniczą w Pałacu w „Wakacjach z duchami przeszłości” albo bawią się w „Tropicieli tajemnic na wakacjach”. Zabawa połączona jest

z nauką, bowiem uczestnicy spotkań rozwiązują zagadki związane z nową wystawą czasową *Wojna 1812*.

O tym, że muzea mogą być instytucjami wspierającymi w sposób znaczący proces edukacji nie trzeba już dziś chyba nikogo przekonywać. Dobrze temu służą lekcje muzealne oraz różnorodne projekty. W jednym z nich Muzeum Niepodległości miało okazję pełnić rolę partnera zewnętrznego. Dzięki kontaktom ze szkołami legionowskimi braliśmy udział w projekcie „Twórcze Legionowo”. Jego autorką jest nauczycielka plastyki w Szkole Podstawowej nr 4 w Legionowie Dorota Hepner. Celem przedsięwzięcia było odkrywanie i rozwijanie talentów plastycznych uczniów legionowskich szkół podstawowych i gimnazjalnych. Jego realizację sfinansował Urząd Miasta Legionowo.

Jednym z etapów projektu były zajęcia zorganizowane w Muzeum Niepodległości. Uczestnicy warsztatów obejrzeli film zatytułowany *Polskie orły*, a następnie zapoznali się z historią polskiego godła na wystawie *Z Orłem Białym przez wieki*.

*Wielkim przeżyciem dla uczestników było spotkanie z Bohdanem Wróblewskim, artystą plastykiem, uczniem Jana Szancera*³. W trakcie zajęć uczniowie poznali tajniki rysowania orła, artysta wykonał szkic naszego symbolu narodowego, który następnie przekazał koordynatorowi projektu. Wg wskazówek gościa i pod jego czujną opieką uczestnicy wykonywali własne wizerunki orła. Na zakończenie wszyscy otrzymali kartki z rysunkami Bohdana Wróblewskiego opatrzone jego dedykacją.

³ *Twórcze Legionowo. Projekt edukacyjny 2011-2012*, b. p.

Podsumowanie projektu, na które zaproszono przedstawiciela Muzeum, odbyło się w Miejskiej i Powiatowej Bibliotece w Legionowie, gdzie zaprezentowano wystawę prac uczniowskich. Były wśród nich prace inspirowane zajęciami z Bohdanem Wróblewskim. Urząd Miasta Legionowo wydał publikację będącą opisem projektu, w której znalazły się również zdjęcia z pobytu uczniów w Muzeum.

Prezentowane działania ukazują nowatorskie podejście do edukacji muzealnej, dowodzą szerokiego otwarcia Muzeum na potrzeby zarówno szkół, jak i rodziców. Pozostaje mieć nadzieję, że nasze inicjatywy są pozytywnie postrzegane i wszystkie spotkają się z tak wysoką oceną, jak projekt „Rodzinna Niedziela”.

Jolanta Załęczny

Z Tobolska do Warszawy przez Sao Paulo. Pamiątki rodziny Wawelbergów w Muzeum Niepodległości w Warszawie*

II wojna światowa, jak żadne inne wydarzenie w historii, skomplikowało losy wielu ludzi. Ma to znaczenie szczególnie w przypadku narodów żyjących w Europie Środkowo-Wschodniej. Zakończenie działań wojennych w maju 1945 r. również odcisnęło piętno na ich losach. Jeszcze dziś, choć od tamtych wydarzeń mija niemal 80 lat, przedstawiciele tamtego pokolenia lub ich potomkowie przekazują swoje pamiątki do różnych instytucji zajmujących się gromadzeniem, opracowaniem i przechowywaniem muzealiów mających wartość historyczną.

Przykładem może tutaj być niezwykle skromny, by nie rzec siermiężny pamiątnik dedykowany mecenasowi Wacławowi Wawelbergowi. Ten dokument pochodzi z początku lat 40. XX w., gdy jego adresat został miano-

wany przez Ambasadę RP w Kujbyszewie mężem zaufania w Tobolsku. Warto w tym miejscu przypomnieć wojenne perypetie tej rodziny, by poznać kontekst historyczny albumu.

Wacław Wawelberg był synem Hipolita Wawelberga, wielkiego warszawskiego filantropa, założyciela szkoły technicznej, a także niezwykle sprawnego – wg dzisiejszej nomenklatury – biznesmena. Takie pochodzenie zobowiązywało. Odziedziczona fortuna nie była obfita. Nie przeszkadzało to jednak by Wacław Wawelberg mógł obracać się wśród elity gospodarczej i kulturalnej przedwojennej Warszawy. Działalność ta została doceniona nadaniem mu Orderu Polonia Restituta.

Rodziny tej nie ominęła również epopeja wojenna. W drugim tygodniu kampanii wrześniowej, po apelu płk.

* Tekst został opracowany na podstawie materiałów dostarczonych przez panią Hannę Szebeko: 1. Henryk Nakielski, *Przylączyć Syberię do... Polski*; „Życie Warszawy” z dn. 20-21 VI 1992 r.; 2. Hipolit Wawelberg jr., *Życiorys*. Cała grupa – wg relacji p. Hipolita Wawelberga – liczyła ok. 80 osób. Jej skład społeczny był zróżnicowany. Znalazł się w niej były generał armii austro-węgierskiej, właściciel domu publicznego w Lublinie, buchalter z Jasła, drobni rzemieślnicy, a także reprezentanci biedoty żydowskiej. Za: Henryk Nakielski, *Przylączyć Syberię do... Polski*, „Życie Warszawy” z dn. 20-21 VI 1992 r. H. Nakielski, *Przylączyć Syberię...*, *op. cit.*